

HOZZÁSZÓLÁS DR FARKAS VILMOS: „A FAÁLLOMÁNY ÜZEMGAZDASÁGI JELLEGE AZ ERDŐGAZDASÁGBAN” CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

Dr Erdős Sándor
(Budapest)

Alapfogalmak.

Mielőtt a tanulmány érdemi tárgyalásába kezdenék, rá kell mutatnom arra, hogy a faállomány üzemgazdasági jellegének megítélésével kapcsolatban — a vita ezen stádiumában — nem azt kell vizsgálnunk, hogy a faállomány álló- vagy forgóeszköz-e, hanem egyelőre csak azt, hogy tárgya-e, vagy inkább eszköze az erdőgazdasági termelőmunkának.

Ha ugyanis, átlépve a politikai gazdaságtani meghatározáson, egyszerre pénzgazdálkodási vonatkozásain át nézzük a kérdést, úgy könnyen eshetünk a szűk prakticismus hibájába, amely egyrészt a — hosszú termelési idő következtében — lassú forgási sebesség, valamint még, bizonyos a tőkés gazdálkodással kapcsolatos, rossz emlékektől kísérvé, a forgóalapot valamiféle szabad vadászterületnek véli, ahol anarchikus állapotok, tehát veszélyek uralkodnak, amelyekről elsősorban az mentheti meg a faállományt, ha állóalapnak, tehát a „stabilabb” termelőeszköznek minősítjük.

E „védelmező” szemlélet hívei *nem veszik figyelembe, hogy a tervgazdaságban a munka tárgyai és eszközei, tehát az álló- és forgóeszközök és alapok, az egységes népgazdaság egyformán „édes gyermekei” és közöttük már csak azért sem lehet alá- és fölérendeltségi viszony; csak okozati összefüggés és összhang, mert a termelésben biztosított optimális arányuktól függ az „egész” eredményessége. Bármily rendeltetésellenes használat egyformán veszélyes mindkét típusnál és akadályozza a tervgazdálkodást.*

A tervgazdálkodás pedig csak a termelőeszközök harmóniájára és rendeltetészerű használatuk összehangolására épülhet fel.

A rendeltetészerű használat biztosítja ugyanis a tervben foglalt — és a népgazdaság összességét érintő — érdekek figyelembevételét, a logikus összehangolás pedig a tervgazdaság azon alapvető követelményét valósítja meg, hogy a tervezésnél az egyes népgazdasági ágazatok jellegzetességeire, a terv által megszabott kereteken belül, szigorú figyelemmel kell lenni.

Elfogadva a továbbiakban a tanulmány gondolatmenetét, amely mindenekelőtt a marxí politikai gazdaságtani meghatározásokat ismerteti, — nyilvánvaló, hogy a faállomány alapvetően *tárgya* az erdőgazdálkodásnak. Az erdőgazdálkodás ugyanúgy alapvetően növénytermelési folyamat, mint pl. a mezőgazdasági növénytermelés, attól azonban döntően a termelési idő lényegesen hosszabb volta különbözteti meg. Ebből a meghatározásból következik, hogy az erdőgazdaság és a növénytermelés alapvető termelőeszköze a termőföld. Ezt már csak azért sem lehet figyelmen kívül hagyni, mert hiszen az ország termőterületének kapacitás szempontjából való helyes kihasználása szükségessé teszi a mezőgazdasági és erdőgazdasági művelési mód alkalmazásának mindenkorai mérlegelését és eldöntését.

Az, hogy a kormányzat pénzgazdálkodási megfontolások alapján az állami erdőgazdaságok faállományát állóeszköznek minősítette, nem menthet fel bennünket azon kötelezettség alól, hogy a marxí politikai gazdaságtani meghatározásból kiindulva a kérdés végleges ki-munkálását megkíséreljük.

Mielőtt tovább mennénk, szeretnék azonban a kérdés még egy vonatkozására rámutatni.

Mi a jelentősége a termelőeszközök munkatárgyakra és munkaeszközökre való szétválasztásának?

Nyilván az, hogy ezáltal üzemi feladatkörüknek és rendeltetésüknek megfelelően legyenek az üzemi termelőmunka során nemcsak nyilvántarthatók, hanem elsősorban üzemgazdaságilag megfigyelhetők és felhasználhatók. Az előbbiekből következik, hogy más üzemgazdasági követelményekkel lépünk fel a munkatárgyakkal, mint a munkaeszközökkel szemben. A munkatárgyakkal körforgásuk lehető meggyorsítása a cél, hogy az adott eszköz-volumenel a lehető legnagyobb árutermelési hatásfokot tudjuk elérni. A munkaeszközöknél a kapacitás kihasználása a főszempont, hogy ezáltal az újratermelés leggyorsabb ütemét biztosítsuk. Mindkét eszköz-kategória lényegében része az érték-körforgalomnak a gazdaságban, csak míg a munkaeszközök fokozatosan és az elhasználódás, illetve igénybevétel ütemétől függően kerülnek át a termelővénnyen keresztül a forgalom folyamatán át az újratermelésbe, addig a munkatárgyak egy munkafolyamat, — tehát viszonylag is sokkal rövidebb időszak alatt — teszik meg az utat a forgalom folyamatán keresztül az újratermelés felé.

Mi következik tehát abból, hogy a termelőeszközöket rendeltetésüktől és igazi feladatkörüktől eltérően minősítjük?

Az a munkatárgy, amelyet ily módon munkaeszközként kezelünk, a „kapacitáskihasználás” és „értékesökkenés” erőszakolt bírálatát kapja, holott a kapacitás kihasználása helyett, a forgási sebesség megfigyelése volna a döntő feladat, míg az értékesökkenés helyett, helyesen a termelés volumenének változását kellene mérni. Nyilvánvaló, hogy ilyen módon pl. a faállomány „kapacitás kihasználásának” vizsgálata, a kitermelés „kapacitásemelő” jelentőségét fogja eredményezni, ahelyett, hogy arra nézve folynék vizsgálat, hogy az erdei termőterület kapacitásának kihasználásával egyidejűleg, milyen fajták és termelési módok biztosítják a legnagyobb fahozamot, a viszonylag legrövidebb idő alatt. Ha pedig a munkaeszközök visszatérülésének szempontjából annyira fontos értékesökkenés szemüvegén át próbáljuk a faállomány reprodukciójának kérdését megoldani, úgy ismét elakadunk, mert még a faállomány eszköz jellegének hívei is kénytelenek beismerni, hogy *a faállomány értékváltozása nem az egyéb munkaeszközöknél tapasztalt törvényszerűség szerint megy végbe, hanem másképp.*

A „máskép“ azt jelenti ebben az esetben, hogy úgy, mint ahogy az a termelésben lekötött munkatárgyaknál tapasztalható. Az előfaállomány volumenje tehát nem holmi „objektív“ értékesökkenéssel változik, hanem a telepítés és kitermelés arányától függő mértékben a szerint nő, vagy apad, ahogy az üzemi termelőmunka során „vetünk“ és „aratunk“.

A tanulmány a mobilitás és likviditás fogalmának ismertetése során nem tér ki arra az alapvető különbségre, amely ezen a téren az erdő- és mezőgazdaság között fennáll. Pedig ez is vet némi fényt a vita lényegére. Az erdőgazdaság termelőeszközei (az álló- és forgóeszközök összességét termelőeszközöknek nevezüik) közt a legnagyobb súlyt kétségtelenül a fa állomány képviseli, amelynek viszonylagos lassú fejlődése az erdőgazdasági termelést oly jellegzetessé teszi.

Ha a mezőgazdasági tárgykörből a növénytermelést, — mint amelyik ugyancsak a termőföldre, mint alapvető termelőeszközre épül fel, — összehasonlítjuk az erdőgazdasági termeléssel, úgy azt látjuk, hogy míg a növénytermelés munkatárgyai lényegében csak a termelési folyamat végén, tehát a valóságos készáruállapot elérése után kerülhetnek a forgalmi folyamatba, tehát csak akkor értékesíthetők (pl. ipari növények, gabonafélék stb.), addig a faállomány lényegében bármikor értékesíthető, mert hiszen a galyfától, az ostornyélnak, szőlőkarónak, bányafának, talpfának valón keresztül, egészen az épületfáig, a fa úgyszólván minden korban készáru, ha a szükség úgy kívánja.

Mi következik ebből?

Az, hogy jöllehet a „fatermelés“ forgási sebessége jóval lassúbb, termelési ideje (ha a készáru nagyobb átmérőt kíván meg) jóval hosszabb a növénytermelésénél, a faállomány lényegében mégis könnyebben mobilizálható, mint a növénytermelés befejezetlen termelése.

Hogy ennek a mobilitásnak a kétélű és veszélyes volta tekintetében mennyire egyetérték erdész kartársaimmal, erre még a továbbiakban bizonyítékot fogok nyújtani. Itt csak arra szeretnék még ezzel kapcsolatban rámutatni, hogy a faállomány, ezen szinte minden időpontban végrehajtható mobilizálása, is azzal van kapcsolatban, hogy tárgya, nem pedig eszköze a „fatermelésnek“. (Az állatállomány mobilitása ebből a szempontból a faállományéhoz hasonlóan alakul.)

Hogy a faállomány mobilitása miképpen hatott az erdőgazdaság likviditására a múltban, az közismert. A mezőgazdasággal rendszerint közös vállalkozásba szorított erdőgazdaság, annak krónikus kríziseit volt hivatva fedezni, annál is inkább, mert ugyanakkor, amikor a két háború közötti magyar mezőgazdaság állandó értékesítési és hitelválságokkal küzdött, a fa minden választékban és minden mennyiségben, az első világháború előtt soha sem tapasztalt áron, találhatott vevőre.

Mi veszély származhat azonban a tervgazdálkodásban, — központosított s a népgazdaság egészének érdekeit szemelőtt tartó pénzgazdálkodás mellett — abból, hogy a faállomány ilyen szempontból „mobil“?

Ez a jellege ugyanis e termelési ág adottságából, nem pedig munkaeszköz- vagy tárgyjellegéből folyik. A tervgazdaságban a faállomány olyan jellegű „védelmezésére“ nincs szükség, mint a tőkés gazdálkodás alatt. A terv-

gazdálkodás alapvető célkitűzéseivel kerülne szembe, ha a telepítés, ápolás és kihasználás konkrét és távlati üzemi összefüggéseit figyelmen kívül hagyná.

Ha viszont bármilyen elháríthatatlan okból a kitermelés volumenének kiterjesztésére közérdekekből szükség van, úgy ennek eldöntésénél nyilván nem lehet különösebb jelentősége annak, hogy a faállomány, — gyakorlati pénzgazdálkodási okokból, — ezidőszert állóeszköznek minősül.

Ezzel szemben, éppen a helyes pénzügyi tervezés érdekében feltétlenül szükséges, hogy az erdőgazdaság közérdekekből is kívánatos likviditását biztosítsuk, hiszen ez közvetve az egész népgazdaság likviditásának egyik előfeltétele.

Ezt azonban csak úgy lehet megnyugtató módon biztosítani, ha bizonyos fogalmak idejétmúlt „védelmezésével“ felhagyva, az erdőgazdálkodás jellegzetes pénzügyi problémáinak konkrét feltárásaéhoz fogunk.

Ilyen döntő előfeltétele az erdőgazdálkodás zavartalanságának és ezen keresztül a faállomány idő előtti mobilizálása kizárásának az, hogy az erdőgazdálkodás valóságos forgó termelési alapját, illetve forgóalapját, mind az elsődleges, mind pedig a másodlagos funkcióra nézve egységesen, a tényleges szükségletnek megfelelően határozzuk meg, hogy ennek megfelelően elsősorban az üzemben *állandóan* lekötött forgóeszközök ütemezve biztosíthatók legyenek.

A szerző „Az erdőgazdasági önköltségszámítás üzemgazdasági alapelvei“ című tanulmánya egyik fejezetének (10. oldal) a következő címet adja: „A növedék, mint a főhasználat nyersanyaga és a faállomány mint beruházott vagyon.“

Számomra, bevallom, érthetetlen, hogy a faállomány, amely nem más, mint a növedék sommázata, hogy lehet beruházott vagyon és ugyanakkor nyersanyag is. Érthetetlen, hogy egyszer elsődleges és másodlagos üzemágakról kell hallanunk, hogy a faállomány eszköz jellege kidomborítható legyen, utána azonban rögtön be kell látnunk, hogy ennek a szétválasztásnak még sem szabad az előbb még külön választott feladatkörök szakosításáig terjednie, mert hiszen a szerző szerint (l. ugyanott) „a növedéktermelés erdőművelési és egyéb költségeit tágabb értelemben úgy is foghatjuk fel, mint a kitermelés első fázisának közvetett költségét és az önköltségszámításban ebben a költségesoportban szerepeltetjük“.

Mit higyjünk tehát?

A faállomány mint a fatermelés tárgya.

A szerző a továbbiakban — szerinte helytelen — felfogásomnak ismertetése céljából, ezen kérdéssel az erdőgazdaság viszonylatában csupán mellékesen foglalkozó tanulmányomból idéz. Bírálata során nem veszi figyelembe, hogy az általam leírt átmenet az állóról a forgóállapotra, az akkori pénzgazdálkodási gyakorlatnak felelt meg, tehát nem elvi, hanem konkrét és szükségszerű meghatározás volt. „A jövedelmezőség mérésének elvi szempontjai az állami erdőgazdaságban“ című tanulmányomban részletesen kifejtettem, hogy az előfaállomány — mint befejezetlen termelés vagy félkészáru — lényegében az erdőgazdaság állandó saját forgóalapja legjelentősebb részének tekintendő.

A szerző nem látja kellő módon megokolva az erdőgazdasági és kertgazdasági ültetvények általam ajánlott szétosztását. Nem tartja eleendő indoknak azt, hogy a gyümölcs- és szőlőültetvények esetében, valóban a holt munkaeszközök elhasználódásához hasonló, tényleges értékcsökkenés állapítható meg, és az sem győzi meg, hogy míg a kertgazdasági ültetvényeknél a termelvény jellege technológiailag is különbözik az őt létrehozó fától vagy szőlőtől, mint munkaeszközöktől, addig a kitermelt erdei fa, — a szerző szerint csak „látszólag“, szerintem azonban ténylegesen is — azonos az előbb még lábönálló fával. Eltekintve a galyasztól ugyanis, a fa mint készáru másképp nem is jöhet létre, mint hogy az élőfát, mint félkészárut kitermeljük.

A szerző ezek után dr. Vasziljev „Az erdőszeti tudományok világnézeti kérdéseiről“ című tanulmányát idézi, hogy belőle a tartamosság és tervgazdálkodás tekintetében álláspontjának alátámasztására érveket soroljon fel.

Kár, hogy feltehetőleg ugyanezen szerzőnek „A burzsoá erdőgazdálkodás elméletének és gyakorlatának összeomlása a kapitalista országokban“¹ című tanulmányában foglalt érdekes fejtegetéseit figyelmen kívül hagyja. Vasziljev ugyanis ebben a tanulmányában G. Baader utóbbi időben megjelent erdőrendezéssel foglalkozó munkájából idéz. „Az erdőjáradék elmélete az erdőséget nem mint természeti jelenséget szemléli, hanem mint vagyoneértéket, és feladatul azt tűzi ki, hogyan lehet azt legjövélmezőbbben magángazdaságilag kihasználni... Az erdőjáradék elmélete figyelmen kívül hagyja a valóságos erdőt..., amelyben a tiszta jövedelmezőség elvét lehet megvalósítani.“ A továbbiakban Vasziljev arra a kettősségre mutat rá, amely a kapitalista országok erdőszeti tudományát jellemzi, ez ugyanis az előtt a dilemma előtt áll, hogy vagy *védelmezőjévé* válik a fakészlet kapitalista kihasználásának, vagy pedig a partizánszerű kutatás nehéz útját választja, főleg olyan kérdésekben, amelyekben a tőkés gazdálkodás nem érdekelt.

Úgy látom, hogy még a népi demokráciákban sem alakult ki határozott elvi állásfoglalás arra nézve, hogy az élőfakészletet „tisza erdőjáradéknak“, tehát állóeszköznek, vagy pedig „tisza talajjáradéknak“, tehát állóeszköznek kell-e tekinteni.

Dr. Papanek¹ erről a kérdéstről így ír: „Az a kérdés, hogy az élőfakészlet állítóke-e vagy forgó, az erdőgazdasági üzemtannak már a kapitalista üzemi elvek alkalmazása óta nehézséget okoz. Miként ismeretes, éppen ebből az élőfakészletre vonatkozó nézeteltérésekből származik a vita a tiszta erdőjáradék elmélete között, mely az élőfakészletet állítókének minősíti, és a tiszta talajjáradék elmélete között, mely az élőfakészletet forgótókének tartja. Nem akarom a kapitalista erdőszeti gazdaságtannak ezt a régi meddő vitáját feléleszteni, csupán annyit szeretnék megvilágítani, a marxista gazdaságtannak nézőszögéből, amennyire ez az élőfakészlet forgási idejének meghatározásához szükséges.“

Ezek után az olvasó feltételeznék, hogy mindkét (a már ismertetett Papanek-féle és a hozzá-

szólás tárgyát képező) tanulmányban is levezetett marxí termelőeszköz-meghatározások után az fog következni, hogy a faállomány funkciója nem eszköz-, hanem anyagjellegű. Papanek és a szerző ezzel szemben az erdőgazdasági termeléssel kapcsolatban az erdőtalaj fogalma helyett — amiből a faállomány forgóeszközjellege következne — az erdő fogalmából indulnak ki, amelynek feladata a „növedék alkotása“, aminek következtében arra a megállapításra jutnak, hogy a faállomány jellegére és feladatára nézve állóeszköz.

Papanek szerint ugyanis „ahol nincs különbség a munkaeszköz és a termelvény között..., ott nincsen értelme az álló- és forgótóke megkülönböztetésének“ sem. (Csak így mutatok rá arra, hogy ebben az összefüggésben Papanek szerint sem pusztán „látszólag“ egynemű a kitermelt fa a lábönálló fával, hanem ténylegesen is. A továbbiakban azonban ezzel ellenkező állításával találkozni fogunk.)

Hogy azonban a politikai gazdaságtan szempontjából is alátámassza álláspontját, a szerzővel együtt Papanek is kettévágja a fatermelés — egyébként általuk is egységesnek és szervesnek tartott — folyamatát, és azt igyekszik kimutatni, hogy az erdőgazdaság nem egyetlen, hanem valójában két munkafolyamatból tevődik össze. Az első az erdőnek, mint üzemi fogalomnak a létrehozása — e közben a faállomány szerinte is munkatárgy jellegű. A második a faállomány kihasználása, kitermelése, amelyben az erdő, mint a kitermelt fát, a készárut létrehozó termelési eszköz, álló- és a belőle származó kitermelt fa mint készáru pedig forgóeszköz. Papanek szerint „az erdőgazdálkodást az erdő állandó pusztítása és örökös építése közötti dialektikus ellentét jellemzi“, „az első munkafolyamat... célja optimális kapacitású erdőt kitermeszteni, mely akkor vágásra érett, amikor az erdő termelőmunka termelékenységére csúspontját eléri“, tehát „...élőszervezetek kialakítására irányul, míg a másik folyamat ezeket a szervezeteket megöli“.

A hozzászólás tárgyát képező tanulmány más szavakkal lényegében ugyanezt tartalmazza.

Az erdőgazdaság ilyen mesterséges kettéválasztása azonban, — tekintettel arra a fenntartásra, hogy az üzemgazdasági és kezelési egység mindamellettt érintetlenül hagyandó, jóformán csak azt a célt látszik szolgálni, hogy a másodlagos üzemág szempontjából, „megvédése“ céljából, állóeszköznek lehessen minősíteni a faállományt. Papanek rámutat a továbbiakban még arra is, hogy „ipar az erdőben nem működhet, mivel a fahasználatnak erdőművelési vonatkozása is van“, a szerző pedig azt írja,³ hogy bár a többi élettani jellegű üzemekhez hasonlóan, az erdőgazdaság is „vertikális üzem, de az ú. n. primér üzemág tevékenységét, a növedéktermelést és az ú. n. szekundér üzemágot, a fakitermelést, a gyakorlatban csak részben lehet elválasztani... Nem lehet korszerű erdőgazdálkodás esetén a két üzemágot kezeléssileg önállóítani egy erdőművelési és egy erdőhasználati üzemre. Minél inkább közeledünk a belterjes szálalóüzem felé, annál kevésbé lehet erről szó, mert eltűnik a határ a véghasználat és az előhasználat között.“

¹ Erdőszeti Lapok, 1950. 129. old.

² „Hozzászólás a tőke forgásának kérdéséhez az erdőgazdaságban“. Mezőg. Dokumentációs Központ fordítása.

³ Az erdőgazdasági önköltségszámítás üzemgazdasági alapelvei, 11. oldal.

Papanek a továbbiakban azzal is érvel, hogy „az ipar az erdőből a fát nem is szállítmányozhatja, mert nem szabad beleavatkozni az erdőgazdasági üzembe, mely kell, hogy mint *egyetlen* üzemi szervezet, az erdészeti östermelés kizárólagos otthona legyen... ez azt jelenti, hogy az erdőgazdálkodásnak legalább másfél munkafolyamattal kell foglalkoznia, vagyis az erdőtermelés egész munkafolyamatával és legalább egy kis rész további munkafolyamattal, amely a fa feldolgozása. Amikor a faipar nincs beleillesztve az erdőgazdaság üzemi szervezetébe, akkor éppen azért keletkeznek a nehézségek, mert a fahasználat és a fűrészáru összefüggő munkafolyamata üzemgazdaságilag át van vágva.“

Mindebből tehát sokkal inkább az erdőgazdálkodás egységének, mintsem kettéválasztásának szükségessége látszik indokoltnak.

Kérdés azonban, hogy a tervgazdaságban, ahol mindenkor az egész népgazdaság és ezen belül az egész termelési funkció érdekeinek mérlegelésével folyik a termelőmunka, van-e szükség a termelőfolyamat ilyen erőszakos „elvi“ kettévágására? Gyakorlatilag ugyanis még ezen álláspont hívei sem kívánják az elválasztást végrehajtani. Marad, mint egyetlen célja és eredménye az előbbi elvi állásfoglalásnak, a faállomány eszközzellegűnek való minősítése — egy a termelés szempontjából csak másodlagosnak minősülő funkció szempontjából.

Mind Papanek, mind pedig a szerző, a mezőgazdasággal való összehasonlítás alapján, igyekeznek bizonyítani, hogy az erdőgazdaságban a két funkció közül, a másodlagos volt az első, „mert az erdő az erdőt már régen azelőtt használta, mielőtt művelni kezdte, a földműves soha sem ismerte az aratást a talaj megművelése nélkül.“ Ehhez az állásponthoz más szavakkal a szerző is esatlakozik. Ez állítás két szempontból is helytelen.

Ha a mezőgazda csak annyit arathat, amennyit elvetett, úgy az erdőszre is el lehet mondani, hogy csak annyi fát termelhet ki, amennyi az üzem faállománya.

Ha azonban a kérdést a termelés „vertikálisában“ nézzük, akkor is megcáfolható a két termelési ág szembeállítását.

Nem következik-e be „túlhasználat“ (amely a kapitalizmus mezőgazdasági válságai alatt állandó jelenség volt), ha pl. a magtermelési céllal termelt zöldségben a kényszerítő szükségéből takarmánynak lekaszálják? Nem ez következik-e be, ha a tengerit törés után csövesen és nem pl. májusban szemestengeriként, vagy az állattenyésztés szaporulatát szopós, választott vagy növedékkorban, nem pedig kihízalva (tehát egyben a tengerit is értékesítve) kényszerül a gazda eladni stb.? Mi, mezőgazdák, sohasem üzemi termelésünk ellentétes, hanem inkább egyirányú hatóerőinek érvényesülését igyekszünk elősegíteni. Az egyes üzemi funkciókat, tehát az egységes termelés egyes fázisait, csak annyiban és úgy határoljuk el, amennyiben ez a termelőkenységet elősegíti. Arra törekszünk, hogy a szocialista nagyüzemben, a termelés üzembenélül mindaddig ökszerűen folytatódjék, ameddig az ártermelés, egy üzembe tartozó szerves folyamata, gazdaságosan be nem fejeződött.

A mezőgazdaságban tehát csak azokat a termelőeszközöket tekintjük az állóalap részé-

nek, amelyek mint a gyümölcsös- és szőlőültetvények, tenyészállatok stb. úgy produkálnak árut, hogy e közben saját élettani funkciójukat, életfolyamatukat változatlanul fenntartják, folytatják és a termelőkenységük csak a szokásos értékesítési folyamat hatására csökken, ill. szűnik meg. A befejezetlen termelést (növénydek, haszonállatállomány, magvak, takarmányok stb.) a készáruállapot eléréséig félkészárunak tekintjük, és a velük való gazdálkodást a forgóeszközökre érvényes üzemgazdasági irányelvek szerint irányítjuk.

Rá kell azonban a fentiekkel kapcsolatban még egy alapvető gazdaságtörténeti tévedésre is mutatni. A mezőgazdasági termelésnek gazdaságtörténeti idők kezdetén ugyanúgy nem volt előfeltétele az emberi munka „telepítőtevékenysége“, mint az erdőgazdálkodásnak.

A gazdálkodó ember nemcsak „az erdőt használta előbb, mintsem felújításához fogott volna, hanem ugyanígy földünk növényzetét és állatállományát is.

Ugyan miből keletkeztek volna a kultúr-növények és a háziállatok, ha nem a vadontermő növények és vadonélő állatok nemesítéséből és demosztikációjából? Ezt a magasabb fokú — a vágásfelújítással azonos jellegű gazdaságtörténeti funkcióit azonban feltétlenül az egyoldalú „kihasználás“, az ősgabona és vadontermő gyümölcsök gyűjtése és primitív feldolgozása, a természetes legelők és rétek kihasználása és a vadászat, ill. vadbefogás, tehát állattenyésztés, ill. az állatokkal való gazdálkodás primitív módszerei előzték meg.

Nem vitás, hogy a gazdálkodó ember által irányított termelőerők fejlődésével, azonos ütemben merült fel, mind az erdő-, mind pedig a mezőgazdaság vonalán, az újatermelés technikai és anyagi biztosításának a szükségessége és jelentősége. Így alakult át, így specializálódott a gazdálkodó ember, többek között, erdősszé és mezőgazdává is.

Ellent kell tehát itt is mondani annak a törekvésnek, amely az erdőgazdaságot kezdetől fogva, tehát úgyszólván visszamenőleg is, el akarja szigetelni a többi élettani jellegű termelési ágaktól, mert ez, — különösen a tervgazdaság összehangolásra felépített rendszerében — komoly zökkenőket és zavarokat okozhat.

Az erdőgazdasággal kapcsolatban mind országos, mind pedig konkrét üzemi vonatkozásban fel kell vetni azt a kérdést, hogy az ország és az üzemi feladatkörön belül a kitermelés, tehát másodlagos, vagy pedig a telepítő, tehát elsődleges funkcióra kell-e súlypontot képezni? Azok az új típusú erdők ugyanis, amelyek akár a Szovjetunió, akár hazánk szocialista építő munkájának eredményeképpen jelentkezni fognak (akár a jelenlegi kizsárolt állományok helyébe lépő, akár pedig a mezőgazdasági termelést széltől, árvízről, homokveréstől stb. védő, vagy a városi erdőövezetek ültetvényeire gondolunk), új profilt adnak a hazai erdőgazdaságnak. Nyilvánvaló, hogy hazánkban a szocialista erdőgazdálkodás elsőrendű feladata az állomány növelése. Ehhez a munkához a szükséges ráfordításokat egyideig még az ország más termelési ágaiiban létrejött felhalmozásból kell nagyrészt biztosítani. És így erdőgazdálkodásunk távlati jövedelmezőségének biztosítása, majd meghatározása szempontjából sokkal nagyobb a jelentősége a gazdálkodás ú. n. elsődleges funkciójának, tehát a faállomány forgóeszköz jellegének, mint

a másodlagos funkciónak és benne a faállomány állóeszköz jellegének.

A népgazdaság érdekében tehát a magyar erdőgazdaság profilja döntően erdőtelepítési jellegű kell, hogy legyen. E közben pedig a faállomány kétségtelenül a termelőmunka tárgya, tehát forgóeszköz.

Az erdőgazdálkodás célja és üzemi problematikája.

Ha erdőgazdaságunk erdőtelepítő profilját vesszük a faállomány-problematika megoldásánál kiindulási alapnak, úgy nyilvánvaló, hogy az üzemi termelőmunka országos és üzemen belüli megszervezésénél is határozottan és célratorően kell eljárniuk.

Ha erdőgazdaságunk egyes üzemeit az erdőgazdaság ötéves tervének szemszögéből súlyponti üzemi feladatkörük szerint csoportosítjuk, úgy az általános profilon belül nagyjából három profil-típust különböztethetünk meg.

1. Azokat az üzemeket, amelyek olyan legnagyobb részét történeti erdőterületeket foglalnak magukban, amelyeken a felújítási és kitermelési funkció egészséges egyensúlyban van, ahol tehát jövedelmező ártermelés folytatható;

2. amelyek ugyancsak legnagyobb részét történeti erdőterületeket foglalnak magukban, azonban ezen területek, az állami üzembevétel megelőző időben történt túlhatalmát következtében, ezen üzemek súlyponti feladata, egy vagy több tervperióduson keresztül még a gazdaságos falkészlet elérése, telepítés, pótlás, rongtott erdők felújítása stb. útján. Nyilvánvaló, hogy ezeknél az üzemeknél csak bizonyos távlati jövedelmezőségről beszélhetünk;

3. azokat az üzemeket, melyek olyan általános népgazdasági érdekeket szolgáló erdőtelepítésekkel valósítanak meg, amelyek nemcsak a szorosán vett erdőgazdaság, hanem közvetve a mezőgazdaság, az árvízvédelem, a közegészségügy stb. céljait hivatottak szolgálni. Nyilvánvaló, hogy ezen üzemeknél szintén a telepítés és ápolás a súlyponti feladat és az ezzel kapcsolatos ráfordítások eredményét részben a népgazdaság közvetve érdekelt ágazatainál is kell majd keresnünk.

Az erdőrendezés választ fog adni arra, hogy e három profil-típus nagyságrendben miképpen következnek egymás után, de úgy gondolom, hogy abban erdész kartársaim egyetértenek velem, hogy országosan és globálisan fennáll az, amit az előbbieken a magyar erdőgazdaság általános erdőtelepítési jellegű profiljával kapcsolatban állítottam.

A profilozással kapcsolatban döntő a jelentősége a súlyponti feladat határozott alátámasztásának. Az üzemek zavartalan gazdálkodása szempontjából biztosítani kell nemcsak a műszaki és pénzügyi tervezés, hanem az üzemi és pénzgazdálkodás optimális koordinációját is. Azok az ábrák, amelyekkel Papanek és a szerző a termelőeszközök üzemi körforgását ábrázolják, magukon viselik annak a törekvésnek a bélyegét, amely a faállományból, mint a munka tárgyából, mindenképpen munkaeszközt kíván alakítani. A szerző az erdőgazdálkodás jellemzésénél is csak „évenkénti fázis-eltolódással meg-megújuló körfolyamat”-ról ír és gondosan kerüli az értelemszerűen odakívánkozó „körforgás” kifejezést.

A faállományt, mint növedéktermelő (faanyagtermelő) munkaeszközt a szerző a gépekhez hasonlóan munka-, tehát állóeszköznek tekintti. Nyilvánvaló, hogy a faállomány legalább annyira növedék, tehát munkatárgy, mint növedéktermelő munkaeszköz. A szerző maga is bizonyos tekintetben tökéletlennek tartja hasonlatát, mert a termék és az eszköz azonossága nyilvánvaló. Ez azonban szerinte mit sem változtat azon, hogy az erdőgazdálkodás „döntő ténye”, hogy a növedéktermelés munkafolyamata közben a faállomány „vezető közeg”, tehát állóeszköz.

Nem volna egyszerűbb elismerni azt, hogy a faállomány egyszerűen tárgya, anyaga, tehát forgóeszköze az erdőgazdálkodásnak?

Ugyanígy lehetne ugyanis azt is állítani, hogy a mezőgazdasági termelésnek, pl. a növedék- vagy hízóállat „vezető közege” és ezért állóeszköz. Köztudomású, hogy ezeket a termelési eszközöket éppen a termelés *vertikális távlatában* a munka tárgyainak tekintjük.

Az állóeszköz (a fenti esetben a tenyészállat) ugyanis úgy „vezet” a különböző munka-, ill. értékfolyamatok során keresztül, hogy a nyersanyagból készáru termel. Eközben azonban az értékesítéstől függő mértékben, nemcsak elvileg, hanem ténylegesen is, változatlanul megmarad.

A tanulmány szerzőjének állítása szerint úgy tűnik, mintha a tőkés gazdálkodás az élőfaállományt forgóeszköznek tekintette volna. Ezzel szemben tudjuk, hogy a tőkés gazdálkodás üzemi felfogása szerint a faállomány az ingatlanhoz kapcsolatos magánjogi összefüggés miatt, mindenkor állóeszközként kezeltetett, ami persze nem zárta ki a túlhatalmat, ha a tulajdonos magánérdekei ezt úgy kívánták.

A szerző szerint a szovjet erdészeti tudomány idevágó álláspontját nem ismerjük. Az általam idézett Vasziljev-féle kiemelése azonban mégis módot nyújthat bizonyos következtetésekre. Tanulmányának további részében azonban Vasziljev még határozottabban mutat irányt: „Mint ismeretes, az erdők használat állandósága és egyenletessége éppen úgy, mint a „szabályos erdő” elgondolása, soha sehol sem valósulhatott meg a gyakorlatban, mert mint Marx mondotta, az újratermelésben egyenletesség vagy egyenlőség nincs. Ez az elv mindig csak az erdőbirtokos jogának „tudományos” védelmére szolgált, arra, hogy az erdőből állandó jövedelmet húzzon. A múlt primitív magyarázatát és az úzérkedő jelleget a burzsoá erdőgazdaság most elvetette, és az újabbkori erdészeti tudomány irodalma a nyílt miszticizmus útjára lépett, amely az erdőgazdaságot valami magasabbrendű, isteni, a termeléstől független célok szerint kezdte irányítani, vagy egyenesen megtagadta ezeket az elveket, mint haszontalan lim-lomot. Ezt a körülményt a burzsoá erdészeti sajtó is kénytelen elismerni. Erre vonatkozóan — többek között — a háború előtt a német „Erdészeti Vadászati Ujságban” a következő jelent meg: „A misztika és felületesség viszi a vezető szerepet a „szabályos erdő” létesítésének elképzelésében”. A „szabályos erdő”-re való törekvéstől áthatottan az erdőrendezők egyre inkább eltávolodtak a valóságos erdőtől és végül már a fellegek magasságából foglalkoz-

tak az erdészet misztikájával, amely a gyakorlati, egészséges gondolkozású erdész számára idegen volt. Nevezetesen, ebben az égi közreműködésnek a légkörben született meg az „isteni“ tanítás az erdőhasználat állandóságáról, a szabályos erdőről és a szabályos növedékről. Ennek eredményeként leereszkedett áldás alakjában a fatermelési táblázat... és lehetővé vált az erdészhostett teljesítése, bár annak véghezvívői sohasem látták az erdőrendezés tárgyát, a valóságos erdőt.“

A szerző szerint pl. a szocialista tervgazdálkodásnak elsősorban annak tudatosítása kellene, hogy feladatát képezze, hogy „a talaj fatömeg-növedéket nem tud létrehozni, mert növedék csak a faállományon képződhetik. Eltekintve attól, hogy senki sem állította, hogy fanövedék máson, mint fán képződhetik, nem hiszem, hogy a tervgazdálkodás feladata a talaj és fatömeg sorrendi összefüggéseinek ilyen vagy olyan tudatosítása volna. Amennyire ugyanis nyilvánvaló, hogy növedék csak faállományon, ugyanolyan nyilvánvaló az is, hogy faállomány csak talajon képződhetik a nagyüzemi gyakorlatban. A tervgazdálkodás az erdőgazdaságot feltétlenül egységes és szerves üzemnek kell, hogy tekintse és így, ha konkrétan hazánkra vonatkoztatva foglalunk állást az elsődleges erdőgazdasági funkcióból való kiindulására vonatkozólag, nyugodtan félretehetjük a tyúk vagy a tojás elsőbbségének, átvitt értelemben való „elvi“ megvitatását.

Az üzemi problematika döntő kérdéseire térve, foglalkoznom kell az erdőgazdaság likviditásának valóságos akadályaival. Ha a faállomány értékesítését olyan választékok termeléséhez kötjük, amelyek vágásérett állományokat tételnek fel, úgy még a szabályos keresztmetszetű (korosztálymegoszlású) faállományt is túlnyomórészt immobilnak kell tekintenünk (ha azonban erőltetett ártermelés a cél, úgy természetesen az állomány immobil része is gyakorlatilag úgyszólván teljesen mobilizálható). Ez az elméleti immobilitás azonban nem a faállomány munka-eszközváltában, hanem ellenkezőleg, — a forgóeszköz kategóriába tartozó — termelési idő elnyúló voltában nyeri magyarázatát. Ez viszont olyan élettani adottság, amelyen alapvetően változtatni nehéz.

Egy megelőző tanulmányomban⁴ már rámutattam arra, amit fentebb a profil-típusok kialakításával kapcsolatban is állítottam, hogy t. i. az erdőgazdaság jövedelmezőségét lényegében az üzemi faállomány korcsoportonkénti megoszlása dönti el.

Ha tehát az egyes korcsoportnak egymáshoz való aránya nem azonos, ez annyit jelent, hogy a forgós jellegű gazdálkodásban a vágásfelújítás nem a kitermelést nyomon követve, hanem attól vagy elmaradva, vagy egyáltalán nem történt meg. Ez lényegében annyit jelent, hogy a „gyártási“, azaz termelési folyamatban kihagyások, „üres járatok“ keletkeztek; vagyis az erdőtalaj kapacitása nincs gazdaságosan kihasználva. Kiesik ennek következtében az illető területre vonatkoztatott azon átlagnövekedés (folyónövedék), amelynek az egységben kifejezett idővesztéssel adódó szorzata mutatja ezt az igazi, vagyis abszolút termelési

kiesést, anyagvesztéséget, amely fentiek következtében a jövedelmezőséget alapvetően befolyásolja.

Ezt a veszteséget látszólag csökkenteni lehet azzal, hogy a kitermelési tevékenységet, a még nem vágásérett állományokra is kiterjesztjük. Erre azonban csak átmenetileg és akkor is csak döntő népgazdasági érdekekre való tekintettel kerülhet sor. Mielőtt a kényszerítő körülmények megszűnnek, rá kell térni a kitermelési tevékenységnek kizárólag a vágásérett állományokra való korlátozására. E közben globálisan tekintve, ismét „terméskiesésre“ kerül sor. Megvizsgálva azonban a kérdést, látjuk, hogy ez mégsem termelési kiesés, tehát abszolút értelemben vett anyagvesztés, mert hiszen a termelési folyamatot az előbbieknél során az optimum elérése előtt erőszakosan szakítottuk meg. A kitermelési tevékenység helyes arányokra való korlátozásával viszont emelkedő forgó- és nem álló-eszközszükséglet mellett ugyanakkor csökkentjük az önköltséget. Azáltal ugyanis, hogy a kitermelést a vágásérett állományokra korlátozzuk, a gazdaságos termelés egyik döntő tényezője a területegységre vonatkoztatott fahozam döntően emelkedik. Viszont ugyanakkor a ráfordításoknak bizonyos, a tököltésben kifejezésre jutó tényezői csökkennek. Azonos fafajták és termelési viszonyokat feltételezve, ha két egyidőben telepített parcella közül az egyiket a vágáséretttség előtt, 30 éves korban, a másikat pedig a vágáséretttség elérésekor, 60 éves korban termeljük ki, úgy a hatvan év leforgása alatt az egyik parcellán csak egyszeri telepítési és ápolási költség terheli a teljes hozamot, míg a másik parcellánál kétszeri telepítési és ápolási költséggel szemben, viszonylag csökkent hozam áll.

Nyilvánvaló tehát, hogy az erdőgazdaság üzemi kapacitását döntően az erdő területi kiterjedése, tehát a termőtalaj határozza meg, míg a kapacitás kihasználása szempontjából annak van döntő jelentősége, hogy egyrészt a növedéktermelés a produktivitás határáig folylyék, másrészt a kitermelést mindenkor (kapacitás kihasználása érdekében) felújítás és helyes ápolás kövesse nyomon. Ha ugyanis nem a talaj munkaszeközjellegéből vezetjük le a erdőgazdasági termelést, úgy eltekintve a fogalmak üzemi gazdasági elhomályosításától, arra sincs összehasonlítási lehetőségünk, hogy a népgazdaság termőtalajának (amelyben erdő és mezőgazdasági művelésre alkalmas talajok vannak) termelési kapacitása relatíve (tehát az erdőgazdaságot összehasonlítva a mezőgazdasággal és fordítva) és absolute (tehát az erdőgazdaságon belül) helyesen van-e kihasználva. Tudvalevő pl., hogy a többtermelés jeliszavával a kapitalista gazdálkodás alatt, eredeti rendeltetésükre nézve, erdei talajok kerültek mezőgazdasági művelés alá. Ezeket a területeket, amennyiben rajtuk produktív mezőgazdálkodás nem folytatható, ugyanúgy vissza kell adni eredeti rendeltetésüknek, mint ahogy a mezőgazdasági termelés biztosítása érdekében még bizonyos mezőgazdasági művelésre alkalmas területeket is szélfogó erdőpászták létesítésére fogunk felhasználni.

Ahhoz tehát, hogy az erdőgazdaság jövedelmezőségét a népgazdasági terv szempontjából elbírálhassuk, szükség van annak lemérésére, hogy a termelékenység a termőföldre, mint

⁴ A jövedelmezőség mérésének elvi szempontjai az állami erdőgazdaságban. Gazdaság, 1949. december 1.

alapvető termelőeszközre vetítve, miképpen alakul.

Ha nem így, hanem Papanek és a szerző felfogása szerint járunk el, az azt fogja eredményezni, hogy a termelési volumen (faállomány) csökkenését kapacitás-kiesésnek, tehát beruházási hiánynak fogják kezelni, holott ezen termelési szűk keresztmetszet felszámolásának a forgóalap-emelés az igazi orvossága. Nyilvánvaló, hogy az a szemlélet, amely az erdőgazdálkodásban a termelőtalaj eszközjellegét tagadja, arra sem talál lehetőséget, hogy ezen alapvető termelőeszköz kapacitáskihasználását biztosítsa.

A szerző szerint a faállomány forgóeszközjellegének elismerése esetén mindenképpen „utópisztikus önköltségszámítási eljárás”-ra van szükség, hogy a telepítéstől a kitermelésig felmerült, területegységre vonatkoztatott, konkrét tőköltség kiszámítható legyen. Szerintem ez sem áll. A szerző azt is állítja, hogy a tartamos évi hozadék mennyisége csak az erdőgazdaságban függvénye az évi növekedésnek, és elvileg teljesen független... az üzem technikai szabályozásától. Gyakorlatilag persze pl. a hízalásban is függetleníthető a hozadék mennyiségétől az értékesítés időpontja. De így van ez általában mindenütt a mezőgazdasági termelésben, ahol a „túlhasználat” technikai lehetősége adva van. Ezekben az esetekben is csak az üzemtechnikai, illetőleg üzemgazdasági szabályozásával kapcsolatban vagyunk erre tekintettel.

Az üzemet ugyanis — ismét a hízalás példájával élve — úgy is beállíthatjuk, hogy a teljesen kihízalt állapotban eladásra kerülő csoportot követi a soványállatesoport beállítása, de kényszerítő szükség esetén beállítható az üzem átmenetileg úgy is (ez felel meg az erdőgazdaságban a túlhasználat esetének), hogy nem teljesen hízalt állapotban értékesítünk.

Meg kell egyébként cáfolnom a szerző azon állítását is, hogy az állattenyésztés és erdőgazdálkodás ebben a vonatkozásban nem hasonlítható össze. Szerinte az erdőápolási munka lényege, hogy ez azt a fát emeli ki a faállomány életközösségéből, amely e munkának műszaki értelemben vett tárgya. Viszont nyilvánvalónak tartja, hogy e közben nem a kivágásra ítélt fát, hanem a visszamaradó faállományt ápolják. Az erdőgazdaság tehát szerinte a tisztítás, ill. ritkítás során, nem is annyira állattenyésztési értelemben vett, szelekciót végez, mint inkább a termőterület (talaj) növedéktermelési szempontból vett optimális kapacitáskihasználását biztosítja.

Nos, az állattenyésztés során gyakorolt szelekció — ideértve a készáru állapotot elért állatok értékesítését is — lényegében ugyanazon a szemléleten alapul, mint az erdőgazdaságban. Az erdőgazdaságban ugyanis az adott területi-, az állattenyésztésben pedig a végeredményképpen ugyancsak adott, takarmánybázis, épületállomány stb. szempontjából vett kapacitás véges volta az, amely a teendőket meghatározza.

Ami a faállománnyal kapcsolatos pénzgazdálkodást illeti, hiányossága a tanulmány-nak, hogy a kormányzat ezidőszertinti rendelkezéseit figyelmen kívül hagyja. Ezidőszertint ugyanis az újerdők telepítésén és ápolásán kí-

vül a Beruházási Bank finanszírozza a vágás-felújítással kapcsolatos erdősítési és üzemi ápolási munkálatokat is. Ezek szerint tehát erdőgazdaságunk pénzügyi profilja kettős. Az ú. n. elsődleges funkciót a Beruházási, míg a másodlagost a Nemzeti Bank finanszírozza.

Ezáltal gyakorlatilag az erdőgazdálkodás olyan pénzügyi szempontból vett szakosítására kerül sor, amelynek értelmében az erdőgazdasági vállalat a Beruházási Bank felé befizetett tőár jellegű felújítási (erdősítési és ápolási) költségek ellenében használhatja a faállományt.

Ennek azért van különös jelentősége, mert az erdőgazdasági vállalatok második számú profil-típusánál ezáltal két alternatíva válik lehetségessé.

Az egyik, amely szerint az erdőgazdasági üzem a készárubevételtől, a közvetlen és közvetett kitermelési, szállítási költségek, valamint a megengedett haszon levonása után visszamaradó részt fizeti be a Beruházási Bankba tőköltségként, mely esetben kétséges, hogy ez az összeg a szükséges erdősítési és ápolási munkákra, ideértve a közvetett költségeket is, fedezetet nyújt-e?

A második eset, amikor az üzem a ténylegesen megtervezett közvetlen és közvetett erdősítési és ápolási költségeket fizeti be a Beruházási Bankba, mely esetben az kétséges, hogy a készárubevétel, a másodlagos funkcióval kapcsolatos költségek levonása után megmaradó része, fedezi-e a Beruházási Bankhoz a faállománnyal kapcsolatban befizetett felújítási költségeket? (Nem is beszélve a haszonnól.)

Ezek a nehézségek elkerülhetők lennének, ha az üzem élőfaállományának változását nem az állóeszközöknél szokásos módon, hanem úgy mérnénk, mint ahogy az a termelésben résztvevő forgóeszközökkel kapcsolatban szokásos. Hátránya a jelenlegi pénzgazdálkodási rendszernek a fentiekben kívül az is, hogy az ugyancsak üzemi jellegű elsődleges (erdőtelepítési) funkció során is döntő jelentőségű önköltségesökkenetési és forgási sebesség-fokozási mozgalom, nem egy egységes és szerves üzemi tervező és termelési munkába épül bele. A finanszírozást és ellenőrzést ugyanis, jöllehet az elsődleges és másodlagos funkciót kezelési szempontból egyébként egységes üzem végzi, két egymástól független szerv, a Beruházási Bank és a Magyar Nemzeti Bank látják el. Az ezzel kapcsolatos nehézségek egy részére vonatkozólag, amelyek e közben költségszámítási szempontból előállhatnak, már idéztem a szerző állásfoglalását.⁵

Szerző attól is tart, hogy a faállomány forgóeszközjellegének kimondása esetén, a népgazdaság fafogyasztó ágazatai indokolatlan tartalékolásnak fogják minősíteni a faállomány vágásérettségig való termelését.

Ezzel szemben az a már többször hangoztatott nézetem, hogy a tervgazdaságban a termelés módjának, időtartamának kialakításánál, soha sem egy termelési ág, hanem az összes ágazatoknak a népgazdasági tervben lefektetett közös érdeke, a döntő.

Nyilvánvaló tehát, hogy nem a kapitalizmus mobilitási vagy likviditási szempontjai fognak a teendőknek irányt szabni, hanem ki-

⁵ Az erdőgazdasági önköltségszámítás üzemgazdasági alapelvei, 11. és 12. oldal.

zárólag a népgazdaság általános érdeke. Az erdőgazdaság sem törekedhet tehát „önálló” eredményességre, már csak azért sem, mert termelési kapacitásának, üzemi volumenének emelése jóideig még csak a népgazdaság többi ágazatának felhalmozásából biztosítható. Ezek szerint tehát az oly féltis-szerűen kezelt „ökonomiai fakészlet” fogalma már csak azért sem bírálható el egyedül az erdőgazdaság szemszögéből, mivel ennek a hazai viszonyokra történő konkrét meghatározása még mindig hiányzik.

A szerző fejtegetéseiből kitűnik — amit egyébként senki sem vitatott — hogy az erdőgazdaság faállományához *teljesen* hasonló termelőeszközt a gazdasági élet más területén nem találunk.

Nem ott látom azonban a hibát, hogy az erdei faállományra az ipari és mezőgazdasági munkaeszközök *merev* sablonját huzzák, hanem abban, hogy a faállományt egyáltalán munkaeszközzé sablonizálhatják, mert ez mind számviteli, mind pedig termelési és pénzgazdálkodási vonalon állandó nehézségeket fog okozni.

Nagymértékben egyszerűsítene a pénzügyi tervezést és gazdálkodást, ha az *egész* termelési (ideértve a kitermelést is) folyamatot *egy* pénzforrás felé lehetne elszámolni, amely így *átfogó ellenőrzést* is gyakorolhatna.

Ezért az a javaslatom, hogy vagy

a) a pénzforgalom és hitelgazdálkodás központi szerve (MNB) vegye át az egész erdőgazdálkodás finanszírozását, figyelemmel arra, hogy az erdőgazdálkodás hosszú termelési idejénél és lassú forgásánál fogva a forgóeszközök terén különleges finanszírozási feladatot jelent.

b) ha viszont az erdőtelepítési jellegű országos profil, a termelés természetével összefüggő lassú forgás és hosszú lejárát miatt, ez a megoldás nem volna célravezető, úgy mindaddig, amíg országos viszonylatban nem áll helyre az egyensúly a telepítési és kitermelési funkció között, az *egész* erdőgazdálkodást a beruházások finanszírozásának és ellenőrzésének központi szerve finanszírozza és ellenőrzi. E célból a beruházási szervben egy a hitelezési szerv pénzgazdálkodási és ellenőrzési rendszerével működő erdőgazdasági osztály volna szervezendő.

Véleményem szerint ugyanis azt kell lemérni, hogy miből származhat több nehézség,

a) abból, hogy a beruházási szerv olyan üzemi termelési funkció finanszírozási és ellenőrzési feladatát kapja, amelynek ellátása inkább a hitelezési szerv feladatkörébe vág, vagy

b) a hitelezési szerv nyújt általános gyakorlatától eltérően az erdőgazdasági szektor felé hosszúlejárátú, de forgóeszközjellegű üzemi felhasználásra, a szokásos ellenőrzés mellett, hitelt?

A két alternatíva között lényegében nem nagy a különbség. Mindkét esetben tulajdonképpen egy „Erdőgazdasági Bankot” szervezünk. Ez a „Bank”, mint egyik vagy másik szerv osztálya, a beruházási szervben azzal fog feladatkörére nézve a többitől elütni, hogy a vállalati termeléssel kapcsolatos finanszírozási feladattal foglalkozik. A hitelezési szervben viszont ezen osztály különleges jellegét az adná meg, hogy jóllehet tevékenysége forgóeszköz ellátásával kapcsolatos, de mégis hosszúlejárátú finanszírozási feladatot lát el. *Mindkét esetben*

azonban a népgazdálkodás és ellenőrzés egységen keresztül biztosíthatók volnának mindazok az érdekek, amelyek a zerdőgazdasági tervezés és gazdálkodás pénzügyi-üzemgazdasági egységéhez fűződnek.

Ez a kompromisszumos megoldás talán, az ilyesmit ugyancsak szükségesnek tartó szerzőt is kielégíti. A javasolt alternatívák egyike sines végeredményképpen tervgazdálkodásunk általános alapjaival ellentétben, ugyanakkor azonban a faállomány valóságos üzemi jellegét a politikai gazdaságtan érvényben lévő gyakorlatának megfelelően veszik figyelembe.

Teljes mértékben csatlakozom a szerzőnek ahhoz a kívánságához, hogy mielőbb biztosítani kell az erdőgazdasági üzemgazdasági szakemberek minél nagyobb számú legjobb kiképzését. Kérem azonban, hogy addig is, ne utasítsa vissza azoknak a kartársi együttműködését, akik, ha szerényebb erdőgazdasági szakismertekkel is, de vele egyformán kívánják a magyar erdőgazdaság érdekeit szolgálni.

Összefoglalás.

Az élőfakészlet munkaeszköznek, tehát állóeszköznek való nyilvánítása a hozzászólás tárgyát képező tanulmány szerzőjének arra az álláspontjára vezethető vissza, hogy az erdőgazdálkodás másodlagos — fakitermelési jellegű — üzemágában a termelés eszköze a faállomány, tárgya pedig a fa mint készáru.

Ezenkívül a szerző attól is tart, hogy a faállomány forgóeszközzé való mimósítása esetén a túlhazsnálat fokozottabb veszélyével lehet számolni.

A hozzászóló szerint konkrétan az egyes országok viszonyaira vonatkozólag kell állást foglalni a tekintetben, hogy az erdőgazdálkodás súlyponti feladata az elsődleges funkció — tehát erdőtelepítés — vagy pedig kielégítő fakészlet esetén a másodlagos — tehát a kitermelési — funkció. Mivel az állóeszköz-jelleg hívei is csak elvileg tartják az egységes és egy kezelési feladathoz tartozó funkciók szétválasztását szükségesnek, gyakorlatilag azonban elenzik az erdőgazdálkodás — erdőtelepítési és fakitermelési, — vállalatokra való szakosítását, meg kell határozni, hogy fentiek szerint milyen az országos és a konkrét üzemi erdőgazdálkodás profilja.

Ha az erdőgazdálkodást egységes üzemi termelőfolyamatnak tekintjük, akkor az élőfakészlet tárgya a termelőmunkának, mint ilyen, a kiértelmezés a befejezetlen termelés (félkészáru) jellegzetességeit viseli magán, ki-termelve pedig készárunak minősül. Ezért a termelés és pénzgazdálkodás megtervezését és végrehajtását — az átfogó ellenőrzés érdekében is úgy kell megszervezni, — ahogy általában az üzemi termelőmunka forgóeszközellátását (finanszírozását) végezni szokás. A finanszírozási feladatot jellegzetessé fogja tenni a termelési idő elnyúló volta, tehát a forgóeszközök lekötöttségének viszonylagos tartamossága.

A hozzászóló szerint azonban ez kevesebb akadályt fog gördíteni a tervszerű termelés elé, mint a funkciók olyan pénzügyi szempontból való szétválasztása, amely az erdőtelepítési költségek és kitermelési költségek más-más forrásból való finanszírozását vonhatja maga után. Ez a termelőmunka megnehezítésén kí-

vül a tervezés és ellenőrzés átfogó eredményességét is megnéhezíti.

A tervgazdaságban a faállomány olyan jellegű „védelmezésére“ nincs szükség, mint a tőkés gazdálkodás alatt. A tervgazdálkodás alapvető célkitűzéseivel kerülne szembe, ha az erdő-

telepítés és kitermelés konkrét és távlati üzemi összefüggéseit figyelmen kívül hagyná. Ezért a faállományt a munka tárgyának tekintve, az erdőgazdálkodást egységes termelési és pénzgazdálkodási rendszerbe kell ennek megfelelően foglalni.

ÁTSZERVEZÉS AZ ERDŐGAZDASÁGBAN

Dr Farkas Vilmos

(Sopron)

Az Erdészeti Lapok jelen füzetének vezércikkében Madas András kartásunk tömören és világosan kifejtette, mi tette szükségessé az erdőgazdaság átszervezését és miként fog az végrehajtást nyerni.

Mindnyájunk előtt kétségtelen, hogy az erdőgazdaság eddigi szervezetében nem volt képes arra, hogy a népgazdaság által iránta támasztott követelményeknek legcélszerűbben megfeleljen és kihasználja mindazokat a lehetőségeket, amelyek az üzemi munka gazdaságosságának emelése terén a szervezésben rejlenek.

Az új átszervezés helyesen tette céljává és vezérelvévé az egyre hatalmasabb méreteket öltő bürokrácia leépítését. Az üzemegységek feladata most már valóban az értéket jelentő termelőmunka lesz, s nem fognak elveszni a kimutatások és egyéb adatszolgáltatások tömkelegében.

Korai lenne azonban még részletesen fejtegetni a jelenlegi átszervezés kihatását az erdőgazdálkodás további folyamatára, egyrészt azért, mert még most is csak vázlatosan ismerjük a kiépítés alatt álló szervezetet és annak tervezett működését, másrészt azért, mert egy olyan hatalmas apparátus, mint az erdőgazdaság, kiterjedésénél, területi tagoltságánál és a többi gazdasági ágakkal való szoros kapcsolatánál fogva nehezebben szervezhető. — Ennek megvilágítására foglalkozunk röviden általánosságban az üzemszervezés és átszervezés, mint üzemgazdasági művelet lényegével.

Az üzemszervezés összefogása mindazon személyi és tárgyi tényezőknek és meghatározása ama módozatoknak és eljárásoknak, amelyek az üzem céljának eléréséhez szükségesek. A tényezők összefogása azt jelenti, hogy ezeket egymás alá-, fölé-, vagy mellérendeljük, amint a cél szempontjából helyesnek véljük.

Az üzem átszervezése pedig abban áll, hogy új utakat követve, átesoportosítjuk az üzemi tényezőket, a korábbi felépítésben és korábbi módszerekkel el nem érhető, vagy megváltozott üzemi cél megvalósítása érdekében.

Akár új (első) szervezésről, akár átszervezésről van szó, a szervezés munkafolyamata több műveletből áll. A műveleteket időbeli és logikai sorrend alapján általában négy szakaszba szoktuk foglalni.

Minden szervezésnek a szervezés tárgyának alapos megismerésével, más szóval helyzetfelvétellel, állapotmeghatározással kell kezdődnie. Ezt követi a jövőbeni szervezet felépítésének és működésének megtervezése. Majd a terv

végrehajtása, kivitelezése, végül pedig a meg-, vagy átszervezett üzem működése helyességének ellenőrzése következik. Amíg a szervezés utolsó szakaszában meg nem győződünk az alkalmazott eszközök, bevezetett módszerek helyességéről, addig a szervezést nem tekinthetjük befejezettnek.

Fontosság szempontjából egyik szakaszt sem tarthatjuk elsőbrendűnek a másiknál. A lelkiismeretes helyzetfelvétel alapja a jó tervezésnek, de a kivitelezés sem elsőbrendű tevékenység a legtöbb leleményességet és tapasztalatot igénylő tervezésnél, mert a rossz végrehajtás kompromittálhatja a legkörülmétezőbb gondossággal készített tervet is. Az utolsó szakaszban uralkodó jellegű, de a megelőző szakaszokban is működő ellenőrzés pedig próbája az egész szervezésnek.

Bár az átszervezésnél adva van már egy felépített működő szervezet, mégsem mondhatjuk, hogy ez esetben könnyebb lenne a szervező feladata, mint új üzem szervezésénél. A régi szervezetet és annak működését a dolgozók ismerik, megszokták. Ez a körülmény bizonyos konzervativizmust fejleszt ki a dolgozók legtöbbszörében, ami abban nyilvánul meg, hogy szívesebben haladnak a kevésbé helyes, de megszokott, mint a még járatlan, de célravezetőbb úton.

Mihelyt tehát az átszervezés folyamata annyira előrehalad, hogy részleteiben is megvalósításra kerül, minden dolgozónak tüzetesen meg kell magyarázni az új feladatkörét, ennek összefüggéseit a többi dolgozó munkakörével és meg kell győzni a munka új megszervezésének előnyeiről.

Régi és sokat vitatott kérdése a szervezés elméletével foglalkozó tudománynak, hogy a szervezést kebelbeli, vagy kívülálló végezze-e?

Az kétségtelen, hogy a jó üzemi szervezőnek tehetséggel, átfogó elméleti felkészültséggel és igen széleskörű gyakorlati tapasztalatokkal kell rendelkeznie abban a gazdasági ágban, amelyben szervezési feladatot lát el. A tehetség adottság kérdése, az elméleti és gyakorlati felkészültség azonban megszerezhető.

A kebelbeli szervező — ha huzamosabb ideje működik ugyanazon üzemben — abban az előnyben van a kívül állóval szemben, hogy alaposan ismeri az üzemet. A szervezés munkafolyamatának első szakasza, a meglévő helyzet felvétele, számára adótnak tekinthető, mégpedig olyan részletességgel, amilyent kívül álló szervező ritkán érhet el. Kínálkozik tehát az a következtetés, hogy a kebelbeli szervező